

DOI 10.34132/mspc2026.03.13.14

Вікторія Андріяш
Антон Кирпота

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В тезах досліджено ключові проблеми територіальних громад України, що опинилися в умовах активних бойових дій або тимчасової окупації. Встановлено, що такі громади стикаються з комплексом економічних, соціальних, гуманітарних та безпекових викликів, які значно ускладнюють функціонування місцевого самоврядування та відновлення життєдіяльності. Проаналізовано стан інфраструктури, ринку праці, систем життєзабезпечення та соціальної сфери на прикладі окремих громад Херсонської області. Особливу увагу приділено питанням гуманітарної кризи, демографічних втрат, руйнування соціальної інфраструктури та психологічного стану населення. Визначено основні напрями подолання кризових явищ, зокрема через державну підтримку, міжнародну допомогу, планування відновлення та підвищення стійкості громад.

Ключові слова: територіальні громади, війна, окупація, гуманітарна криза, місцеве самоврядування, інфраструктура, відновлення, соціально-економічні проблеми, безпека, деокупація.

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні виклики для функціонування територіальних громад, особливо тих, що опинилися в зоні активних бойових дій або під тимчасовою окупацією. У таких умовах органи місцевого самоврядування стикаються з необхідністю одночасного реагування на безпекові загрози, гуманітарні потреби населення та руйнування критичної інфраструктури. Порушення систем водо-, газо- та електропостачання, знищення житлового фонду, занепад економічної активності та масова міграція населення значно ускладнюють забезпечення базових потреб громадян. Також актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу проблем, що виникають у територіальних громадах в умовах війни, а також пошуку ефективних механізмів їх подолання. Особливої уваги потребують громади, які перебувають на лінії фронту або зазнали окупації, оскільки їх відновлення потребує не лише матеріальних ресурсів, а й відновлення соціальної згуртованості та довіри. Отже, в ході вивчення питання основних проблем територіальних громад, що опинилися в зоні активних бойових дій або під тимчасовою окупацією, було виділено, що такі території стикаються з комплексом гострих економічних, соціальних, гуманітарних та безпекових проблем (рис. 1).

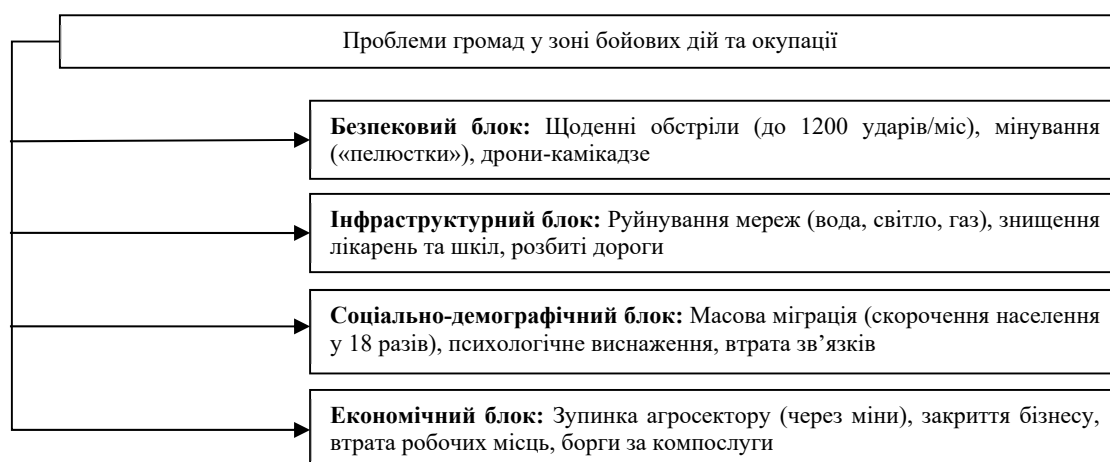

Рис. 1. Комплекс проблем громад у зоні бойових дій та окупації.

Джерело: сформовано авторами

Ці виклики суттєво перешкоджають нормальному функціонуванню місцевого самоврядування та управлінським можливостям. Населені пункти таких громад зазнали масштабних руйнувань і втрати людських ресурсів. Ці громади стали епіцентром гуманітарної кризи, що потребує негайного реагування як на державному, так і на міжнародному рівні.

Аналізуючи ситуацію в територіальних громадах, що склалась на момент деокупації території варто виділити ряд проблемних питань, що постали перед органами влади місцевого рівня [2].

Однією з таких проблем є відсутність стабільного водопостачання в населених пунктах, що було спричинено руйнуваннями об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства та зменшення споживання питної води (в тому числі через масовий виїзд мешканців з громади, а також призупинення діяльності малого та середнього бізнесу) та призвело до погіршення ситуації у даній сфері. Також слід виділити факт втрати робочих місць місцевими мешканцями, який супроводжувався відповідним зниженням платоспроможності та до стрімкого зростання заборгованості споживачів. Водночас аналізуючи ситуацію територіальних громад де управлінську функцію на місцевому рівні забезпечують ВАНП, варто виділити аналіз ситуації в громадах, які перебувають в зоні активних бойових дій.

Вкрай складною є ситуація однієї з найбільших територіальних громад Херсонщини – Бериславської міської територіальної громади, яка розташована на правому березі р. Дніпро, у степовій зоні півдня України. Адміністративний центр Бериславської ТГ м. Берислав є районним центром Бериславського району Херсонської області.

Ситуація в Бериславській громаді, описана в інтерв'ю на порталі «Децентралізація» з начальником Бериславської МВА Олександром Алчієвим, Територія громади щодня перебуває під інтенсивним вогнем, а за місяць тут фіксують приблизно 1200 ударів різних типів – від артилерії до керованих авіабомб і дронів-камікадзе. Російські безпілотники фактично постійно контролюють простір, що робить будь-які пересування смертельно небезпечними. Дронине лише коригують удари, а й скидають протитанкові «пелюсткові» міни, здатні убити чи важко поранити людину, пошкодити автомобіль або техніку. У таких умовах навіть короткий виїзд на вулицю може закінчитися трагедією [2].

Населення громади, яке до війни становило приблизно 18 тисяч людей, скоротилося до близько тисячі осіб, і лише близько 440 залишаються в самому Бериславі. Прибережні села фактично спорожніли, деякі населені пункти мають по кілька жителів. Люди живуть у зруйнованих або напівзруйнованих будинках, часто без води, газу та світла. Майже вся інфраструктура громади пошкоджена або знищена: житлові будинки, школа, амбулаторії, дороги, комунікації, підприємства. Лікарня, яка колись обслуговувала спеціалізовані медичні потреби району, зазнала понад десятка прямих ударів, і нині її неможливо використати. Комунальні служби практично не можуть працювати, бо будь-яка спроба ремонту перетворюється на ризик для життя.

Доставка гуманітарної допомоги відбувається епізодично і з великими втратами. Одна з недавніх машин, що їхала з гуманітарним вантажем, була знищена дроном, після чого забезпечення деяких сіл припинилося майже на місяць. Волонтерів, готових працювати в таких умовах, стає дедалі менше, адже кожна поїздка може бути останньою. Евакуація людей, які вирішують покинути громаду, перетворилася на складну операцію: потрібно залучати кілька автомобілів, військових, волонтерів і детально продумувати маршрути. Попри це, за кілька тижнів вдається евакуювати лише кілька десятків осіб.

Освіта в громаді зберігається у дистанційному форматі: два ліцеї працюють онлайн, і понад тисяча дітей навчалися дистанційно, тоді як дитячий садок функціонує як онлайн-група. Проте більшість освітніх приміщень непридатні до використання. Через постійний вогонь у громаді практично зупинилося сільське господарство: зрошення знищене, поля небезпечні через міни, фермери не можуть обробляти землю [2; 3].

Попри настільки важкі умови, місцева влада намагається зберегти керованість території та планувати відновлення на майбутнє. У співпраці з міжнародними організаціями готується план комплексного відновлення громади, який враховує участь молоді, ветеранів та місцевих жителів. Закуповується комунальна техніка, яка колись знадобиться для розчищення, ремонту і відбудови. Багато служб тимчасово переміщено до більш безпечних населених пунктів – там створено хаби, де мешканці можуть отримати адміністративні й соціальні послуги. Партнерська допомога надходить у вигляді модульних будівель, генераторів, медичного обладнання, однак її недостатньо, щоб компенсувати масштаби руйнувань.

Найбільшим викликом залишається невизначеність майбутнього. Люди не знають, коли обстріли припиняться, чи буде можливість повернутися, чи є сенс відбудовувати будинки, які можуть знову бути зруйновані. Психологічний стан мешканців – на межі виснаження. Багато хто вже не вірить у швидке відновлення і не впевнений, що повернуться після закінчення війни.

Сьогодні Бериславська громада перебуває у стані затяжної гуманітарної катастрофи. Це територія, де життя стало боротьбою за виживання, де звичайна діяльність – від походу по воду до роботи комунальників – може коштувати життя. Попри це, громада тримається завдяки місцевій адміністрації, волонтерам, військовим та міжнародній підтримці, які намагаються зберегти хоча б мінімальну стабільність. Майбутнє Бериславської громади залежатиме від безпечної ситуації, масштабності розмінування та від того, яку допомогу отримає регіон після припинення активних

бойових дій.

Вивчаючи проблематику громад, що постраждали внаслідок бойових дій та повномасштабної агресії РФ в Україні не варто оминати увагою і ситуації, які склались в тимчасово окупованих громадах, особливо в тих, що перебувають наближеними до лінії бойового зіткнення [2]. Зокрема Горностаївська селищна територіальна громада є яскравим прикладом того, які наслідки можуть бути для населених пунктів, що окуповані та наближені до «лінії фронту».

Ситуація в Горностаївській громаді за інтерв'ю начальника Горностаївської СВА Дмитра Ляхна виданню «МОСТ», постає як глибоко травмована, зруйнована окупацією та пов'язаними з нею соціальними й економічними потрясіннями. З перших днів приходу російських військ громада зіткнулася з різким колапсом звичного життя: вичерпаними банкоматами, зупинкою постачання продуктів, спустошеними магазинами та відсутністю будь-яких стабільних логістичних маршрутів для отримання харчів чи необхідних товарів. Єдиним порятунком стали залишки гуманітарних запасів та спроби місцевої адміністрації, яку тоді ще очолював Дмитро Ляхно, організувати роздачу борошна й інших продуктів для найбільш вразливих мешканців [1; 3].

Поступово окупаційна влада почала будувати свою інфраструктуру контролю: блокпости, перевірки, комендатуру, а згодом – системний тиск на місцеве самоврядування. Людей обшукували, затримували, проводили допити; багато жителів жили у постійному страху перед можливими переслідуваннями.

Населення громади поступово розділилося: ті, хто мав можливість, виїхали; залишилися переважно люди старшого віку або ті, хто не мав ресурсів для переїзду. Невелика частина місцевих погодилася співпрацювати з окупаційною адміністрацією, проте, за словами очільника ВАНП, це був мізерний відсоток від усього штату – лише близько десяти працівників із майже сотні. Проте навіть така незначна кількість створювала всередині громади атмосферу недовіри й взаємних підозр, адже суспільство опинилося в умовах деморалізації та внутрішнього розколу [1].

Ключові інституції громади фактично перестали існувати. Медична система згорнулася до мінімуму – лікарня не працювала, лишалася лише швидка допомога, медиків майже не було. Освітні заклади теж були закриті, а окупанти намагалися відкрити «нові школи» за російськими стандартами в інших населених пунктах. Діти з Горностаївки туди здебільшого не їздили, а місцевих учителів намагалися змусити перейти на роботу в окупаційну систему освіти, що сприймалося як колаборація. Бізнес або зупинився повністю, або був переданий «в нові руки» – часто приїжджим, які отримували право користування або навіть потенційного викупу майна. Фермерські господарства також постраждали через заборону обробляти землю поблизу водойм та постійні ризики з боку військових формувань окупанта.

Психологічний стан людей, за словами керівника СВА, визначався щоденним страхом, пригніченістю та відчуттям повної невизначеності. Люди жили одним днем, не маючи можливості планувати майбутнє чи навіть бути певними у власній безпеці. Навіть ті, хто погоджувалися на співпрацю з окупаційною владою, не відчували себе впевнено, адже розуміли штучність і тимчасовість створених окупантами «нормальних умов» [3]. Громада була морально виснажена, розпорошена й позбавлена відчуття єдності, яке існувало до війни.

У ширшій перспективі Горностаївська громада перестала бути цілісним соціальним організмом: частину людей розкидало по країні, частина адаптувалася до умов окупації, а частина продовжувала жити в умовах постійного тиску й страху. Відновлення після деокупації потребуватиме значних ресурсів, часу та довіри, оскільки руйнування торкнулися не лише матеріальної інфраструктури, а й людських зв'язків, соціальної тканини та віри людей у стабільність. Станом на сьогодні громада перебуває не у стані життя, а радше тривалого виживання – з надією на повернення нормальних умов, але з усвідомленням, що шлях до цього буде довгим і складним (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика громад

Характеристика	Бериславська громада (прифронтова)	Горностаївська громада (окупована)
Головна загроза	Фізичне знищення обстрілами й дорнами	Системний тиск, репресії, примусова інтеграція в РФ
Стан інфраструктури	Масштабні руйнування від авіабомб (КАБів)	Спроба «перепідпорядкувати» майно та бізнес
Управління	Працює МВА (ВАНП), дистанційні хаби, волонтери	Колапс самоврядування, тиск на працівників, колаборація
Гуманітарна логістика	Складна доставка під обстрілами (ризик для волонтерів)	Повна залежність від окупаційних маршрутів і запасів
Освіта та медицина	Дистанційний формат, фізичні будівлі знищені	Спроби впровадження стандартів РФ тощо

Джерело: сформовано авторами

Таким чином, можемо стверджувати, що територіальні громади, які постраждали від бойових дій або перебувають в окупації, зазнають системних руйнувань у всіх сферах життєдіяльності. Найбільш критичними проблемами є знищення інфраструктури, відсутність базових комунальних послуг, економічний занепад, безробіття, демографічні втрати та погіршення психологічного стану населення. Досвід окремих громад свідчить, що навіть у надзвичайно

складних умовах місцева влада продовжує виконувати свої функції, забезпечуючи мінімальний рівень життєдіяльності та плануючи майбутнє відновлення. Водночас масштаби руйнувань і тривалість бойових дій вимагають комплексного підходу до відбудови, що включає державну підтримку, залучення міжнародних партнерів, розмінування територій, відновлення інфраструктури та стимулювання повернення населення. Ефективне відновлення територіальних громад можливе лише за умови поєднання безпекових гарантій, економічного розвитку та соціальної реінтеграції населення. Важливим аспектом є також відновлення довіри в суспільстві та формування стійкості громад до майбутніх викликів.

References

1. «Povertaieshsia i rozumiiesh: vse, boiatys nichoho bilshe – ty vilnyi». Istoriia nachalnyka Hornostaivskoi SVA, yakyi proishov polon [«You return and understand: everything, there is nothing more to fear – you are free». The story of the chief of the Gornostaiv SVA, who was captured]. (n.d.). (2025). *most.ks.ua*. Retrieved from: <https://most.ks.ua/news/url/povertajeshsja-i-rozumijesh-vse-bojatis-nichogo-bilshe-ti-vilnij-istorija-nachalnika-gornostajivskoji-sva-jakij-projshov-polon/> [in Ukrainian].
2. Alchiiev, O. (2025). «Koly ty shchodnia vykhodysh na borotbu za maibutnie, ty povynen tse maibutnie bachyty» [«When you go out to fight for the future every day, you must see this future»]. *decentralization.ua*. Retrieved from: <https://decentralization.ua/news/20199> [in Ukrainian].
3. Khersonska miska viiskova administratsiia zabezpechyla vydachu pensii v smt Antonivka [The Kherson City Military Administration has ensured the issuance of pensions in the village of Anton.]. (n.d.). (2022). *miskrada.kherson.ua*. Retrieved from: <https://miskrada.kherson.ua/news/khersonska-miska-vijskova-administratsiia-zabezpechyla-vydachu-pensij-v-smt-antonivka/> [in Ukrainian].

DOI 10.34132/mspc2026.03.13.14

Viktoriia Andriiash,
Anton Kyrpota

MAIN PROBLEMS OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN WAR CONDITIONS AND WAYS TO OVERCOME THEM

The theses examine the key problems of territorial communities of Ukraine that have found themselves in conditions of active hostilities or temporary occupation. It is established that such communities face a complex of economic, social, humanitarian and security challenges that significantly complicate the functioning of local self-government and the restoration of life. The state of infrastructure, labor market, life support systems and the social sphere is analyzed using the example of individual communities of the Kherson region. Special attention is paid to the issues of humanitarian crisis, demographic losses, destruction of social infrastructure and psychological state of the population. The main directions of overcoming crisis phenomena are determined, in particular through state support, international assistance, planning for recovery and increasing the resilience of communities.

Keywords: territorial communities, war, occupation, humanitarian crisis, local self-government, infrastructure, recovery, socio-economic problems, security, de-occupation.

Відомості про авторів / Information about the authors

Вікторія Андріяш, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Юридичного факультету, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: andriyash_v2017@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5294-7456>.

Viktoriia Andriiash, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Management and Administration, Faculty of Law, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: andriyash_v2017@ukr.net, orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5294-7456>.

Антон Кирпота, магістр публічного управління та адміністрування, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: akyrpota@ukr.net.

Anton Kyrpota, Master's student of Public Management and Administration, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: akyrpota@ukr.net.